

Изворни научни чланак
УДК 72/77:37.036

ЛИКОВНО-СИМБОЛИЧКИ СВЕТ

Проф. Сретко Дивљан

Апстракт: Имагинација је много важнија од знања за развој науке и уметности. Што више користе ликовну имагинацију, ученици више памте. Биолошко наслеђе игра битну улогу у развоју детета. Биолошко наслеђе и ликовно искуство одређују на који начин се личност формира. Ликовни фактори из окружења играју важну улогу у формирању кративне личности. Наслеђе нам даје креативни потенцијал. Искуство је важно како ћемо ликовни потенцијал искористити. Физичко окружење игра важну улогу у формирању личности детета – ученика. Деца поседују осам ликовних темперамената, и то: ниво ликовне активности, ликовна упорност, ликовно иницијална реакција, ликовна прилагодљивост, ликовна расположења, ликовни интензитет, ликовна осетљивост, ликовна ритмичност. Ликовно–симболички свет зависи од генома. Знамо да свако од нас има две копије хромозома, по једна од сваког родитеља.

Кључне речи: *геном, нове ликовне активности, ликовни темперамент, ликовно искуство, ликовна заокупљеност, танацитет ликовне пажње, вигилност ликовне пажње.*

ART-SYMBOLIC WORLD

Abstract: Imagination is more important than knowledge for the development of science and art. The more you use visual imagination, students memorize better. Biological heritage plays an important role in children development. Biological heritage and visual experience determine how the personality is formed. Art factors in the environment play an important role in forming creative personality. Heritage gives us the creative potential. Experience is important for exploitation of the artistic potential. The physical environment plays an important role in forming the personality of students. Children have eight different artistic temperaments: the level of artistic activity, artistic persistence, artistic initial reaction, art adaptability, art mood, art intensity, art sensitivity, art rhythm. Art – symbolic world depends on the genome. We know that each of us has two copies of chromosomes, one from each parent.

Key words: *genome, new art activities, art temperament, art experience, art absorption, tenacity of art attention, art attention vigility*

Похваљујмо ученике и њихов ликовни рад. Похвале подстичу значај особености. Ако ученика не похваљујемо неће знати да цени своје врлине и неће стећи самопоштовање. Код оних који желе да буду ликовни генијалци постоји вероватноћа да имају једну или две копије дугачког гена.

Херакле је рекао: „Човеков карактер је његова судбина“

Осам ликовних темперамената:

- Ниво ликовне активности се одређује кроз количину ликовне активности у раду на једној слици.

- Ликовна упорност је колико је ученик дуго закупањен ликовним радом.
- Ликовна иницијална реакција је реакција на нове креативне реакције.
- Ликовна прилагодљивост је лакоћа с којом се ученик прилагођава креативним темама и ликовним променама.
- Ликовно расположење је квалитет ликовне креативности као и негативан или позитиван ликовни став према ликовном истраживању.
- Ликовни интензитет је количина ликовне енергије која је испољена у ликовном раду, као и снага емоционалне енергије испољене у креативном раду.
- Ликовна осетљивост је степен ликовне реакције у једном ликовном раду.
- Ликовна ритмичност је део ликовног рада, доследан или недоследан током ликовног остваривања ликовног дела.

Ликовни свет утиче на интелектуални и емоционални развој личности. Ликовно мишљење је креативно сазнање чија је експресија ликовни доживљај. Као компонента психичког мишљења, живота и опажања (чулног сазнања), омогућава да спознаје ликовну прошлост, садашњост и будућност, коју предосећа. Кроз ликовни свет дете поред осталог ствара сазнајни, образовни и развија властити креативни свет). Путем ликовног света дете ствара сазнајни, образовни и ствара властити креативни свет. Осим здравља, основна брига родитеља јесте да деца буду интелигентна, емоционална и креативна. Родитељи који нису забринути због некреативности детета јесу немарни родитељи који запостављају своје дете. Захваљујући њима дете прихвата етикету да није креативно и оно само почиње да верује да је ликовно неспособно. Једно је сигурно – да смо сви рођени да постанемо генијалци. Кад дете научи да повлачи линије по папиру, оно усваја одређена ликовна правила и стиче ликовно искуство.

Ако ученика ометамо да стекне ликовне способности, чинимо га неспретним и креативно трапавим. На овај начин дете себе дефинише као креативно неспособно – што се исказује евидентним недостатком ликовне вештине. У књизи "Мала књига за велике родитеље", Зоран Милојевић са својим коауторима истиче: „При васпитању деце само реалистичне похвале и критике поступака, заједно са реалистичним похвалама детета као особе, јесу поруке које употребљавамо да бисмо га одгојили у зрело и самостално биће“ (Милојевић, 2009: 32).

У разговору са децом не смео користити нереалне ликовне критике. Не смео обмањивати дете: „Ово ниси добро нацртао, покушај поново то да нацрташ па сам увиди где грешиш“. Истина је да дете, на одређеном узрасту, пролази кроз ликовне фазе, које су условљене узрасним и емоционалним развојем. Нико не жели да те биолошке фазе промени или изостави, али нам није намера да дете

оставимо на ниском ликовном узрасном нивоу. Кад дете не превазиђе одређену ликовну фазу, то не значи да оно није рођено да постане уметник, већ то значи да смо дете ликовно запоставили са убеђењем да оно није рођено да слика. Каква штета за будућност човечанства! Кад дете уђе у фазу пуноглаваца, нереалне похвале уверавају га да је оно већ добро савладало ту фазу, а знамо да то није тачно. Такав чин ликовне похвале је погубан за развој емоционалне интелигенције код детета. Ликовне обмане воде у причу да је неко талентован, а неко није. То је највећа лаж у развоју човека.

Учеников ликовни труд морамо приметити. Што раније научимо дете да се подреди нашим ликовним критикама које доживљава као непријатне, бољи ће бити ликовни однос детета и нас у будућности. Научимо дете да што лакше излази на крај са ликовним критикама. Укажујмо на погрешно ликовно представљање људских фигура или ликовне представе око себе. У настајању фазе пуноглаваца, наставник-васпитач мора деци указати на анатомске грешке приликом цртања људске фигуре. Фаза пуноглаваца може да траје, у зависности од детета, неколико дана, код неке деце и више година. Од деце нећемо тражити да исправљају ликовне грешке, већ ћемо са њима разговарати о анатомији људског тела. Занемаривање одређених анатомских грешака у ликовном раду ученика представља велике ликовне обмане у стварању детета као личности. Иако ће оно само доћи до ликовног решења, не можемо дете оставити да ликовно тапка у месту. Оно је само дошло до ликовне фазе, узрасног нивоа, оно ће само и да савлада одређену ликовну развојну фазу. Захваљујући оваквим грешкама – ми смо ликовно неписмени. Да ли тако поступамо са математиком и књижевношћу? Ово није осуда, већ указивање на лош пут ликовног сазнања. Ликовна култура је део математике и књижевности. Не тражимо сукоб, већ ликовно решавање истине: “Упућивање нереалистичних порука може довести до тога да дете почне сумњати у наше поуке чак и онда кад су реалистичне“ (Милојевић, 2009: 33). Кад похваљујемо дете, морамо знати да ли похваљујемо особу или особине.

Дете морамо научити да ликовно верује у себе, како би се лакше суочило са ликовним проблемима. Јако је важно да дете воли себе – само такво дете можемо подстицати да постане добар уметник. Ликовне похвале стимулишу дете да се ликовно усавршава. Ако дете сваког дана ликовно стимулишемо, тј. похваљујемо за ликовни труд, створићемо уметника. Велики ликовни напредак настаје из малих похвала, кад детету кажемо да је добро насликало свој рад, уз образложење шта јесте, а шта није добро урадило, дете схвата нашу добронамерност. Када се деци „обраћамо из позиције презира и потцењивања њиховог бића јесте штетно, те такве поруке треба потпуно избацити из нашег начина опхођења с децом“ (Исто: 30). Са друге стране, не смемо од детета начинити самозадовољног уметника, јер се може десити да дете не жели више да напредује. За развој

детета похвале, захтеви, критике и казне морају бити условљене и подједнако захтевне. Увек морамо од детета захтевати много више.

Да би разумела шта је уметност, деца морају развијати менталне слике, тј. ликовна меморисања и сећања. Ликовна чула прикупљају информације које се трансформишу у менталне слике, које делимо на вербалне и сликовне. Менталне слике зависе од ликовног интересовања, пажње и жеље да се запамти већи број менталних слика - да би дете могло да меморише ментално-креативне слике. Ликовна самореализација код ученика развија креативну потребу за самореализацијом, а то је урођена људска мотивација да остваримо свој ликовни потенцијал.

Абрахам Маслов је "духовни отац" хуманистичке психологије, као и урођене самореализације. Ликовно врхунско искуство је ликовно креативни доживљај и он код ученика изазива осећај способности самореализације. Смеслов тврди да самореализација изискује "хијерархију потреба" као што су: физиолошка потреба, потреба за сигурношћу, љубав и припадање, потреба за поштовањем, когнитивне потребе, естетске потребе и самореализација. Није добро да на дете обраћамо пажњу само кад није добро. Наш ендокрини комуникацијски систем помаже нам да регулишемо свакодневну будност и расположење. За рад са ученицима битно је да створимо ликовно експлицитно памћење, које се огледа у способности усвајања ликовно-креативних информација. За развој ликовне културе, критике и посматрања ликовног дела, важан је танацитет пажње. Важно је да путем психичке ликовне енергије дођемо до ликовне информације, као и на који начин ученик може задржати ликовну пажњу да би завршио ликовни рад. Наставник ученика мора научити шта је важно, а шта није, и да оно што није важно апстрахује. Код ученика морамо развијати вигилност пажње, тј. гипкост ликовне пажње. Код многих ученика примећује се поремећај опажања. „Опажање је психичка функција којом се препознају информације, предмети као целине, као и употребна вредност предмета“ (Славица, Ђ. Д. и група аутора (2011): Психијатрија, Импрес, Крагујевац, стр. 19).

Приликом сваког покушаја ученика да усвоје ликовне информације, ваља похвалити све оне који се труде да у томе буду успешни. Истакнимо ученикове ликовне способности. Похвале на часу су добра ликовна стратегија јер на тај начин ученика уверавамо да је и он добар уметник. Не заборавимо да на часу ликовне културе похваљујемо, не само ликовни успех, већ и ликовни труд. Ликовне похвале и награде стимулишу ликовни напредак као и ликовну креативност. За развој ликовне креативности, на часу ликовне културе, наставник поставља ликовне захтеве, путем ликовно личне карте, истиче ликовне грешке, које су настале током рада и похваљује оно што је ученик добро урадио. За развој ликовне културе важан је геном, тј. делићи очевих и мајчаних хромозома, у процесу који је познат као рекомбинација. За развој креативности важни су хромозоми, гени, егзони, интрони, кодони и базе. Способност детета да учи ликовну културу укључује га у просторне односе који

обухватају урођено разумевање ритма, памћења, интеграцију креативности и естетског размишљања и закључивања. „Ми не потичемо од једног претка – пузапа, већ од целе заједнице генетичких организама. Живот има физичку, али не и генеалошку историју“ (Ридл 2001: 27).

Мислите да је креативност 'труба'? Избаците такав став у самом корену. Студије показују да позитиван став о креативности ствара генијалце. Важно је да ученика научимо да код себе ствара ликовно памћење. Ликовна сећања су 'радови у току'. С временом се могу променити, на шта утичу ваша прошлост, садашње вредности и будућа очекивања. Уз то, утицај друштва их може појачати, па чак и градити. Наша меморија није ликовно увек способна, а ни претерано пажљива – често ученик памти погрешно, заборавља и прави грешке. За ликовну креативност важно је креативно кодирање (уношење визуелних информација), складиштење (њено визуелно похрањивање у архиву) и проналажење ликовних идеја. Ликовно заборављање је велика опасност по визуелно-емоционалну интелигенцију и креативност уопште. Централна ликовна особина представља визуелно схватање света око нас и она је карактерна црта неке особе, као што су креативна искреност или оптимизам. Отвореност је свакако њена централна особина, која јој омогућује да подноси критике и контроверзу, као и да се оствари на великом креативном пољу емоционалне интелигенције.

Ликовно заборављање је оптичка засићеност и потреба да радите више ствари одједном. Ликовно заборављање настало је услед емоционалне оптерећености и потребе да што више запамтимо путем оптичких емоција. Визуелна заборавност је сликовно оптерећење и растерећење. Мој главни циљ је био да запазим разноликост оптичких запамћивања кроз емоционалну интелигенцију и да запазим разноликост наследних способности различитих људи. Морам да знамо да у току једног дана поједини људи бришу 90-95% ликовних информација. Главни узрок зашто наша деца заостају у развоју су грешке родитеља. Они сматрају да њихова деца нису у стању да сама доносе одлуку о својој будућности. Очекивања родитеља су јако ниска, а циљеви нескладни са могућношћу детета. Родитељи потцењују њихову моћ расуђивања, као и моћ искуства. Циљ родитеља мора бити усмерен ка развоју самосталног детета. Дете морамо научити да је јако важно да буде храбро у доношењу креативних одлука. Наш ликовни задатак није да бринемо за дете, већ да га научимо да ликовно брине само за себе. Само на овакав начин ученик ће испунити и остварити ликовни сан. Родитељи морају бити свесни шта то њихово дете може остварити, као и на који начин.

Ученик се мора суочити са ликовним препрекама да би их победио и на тај начин напредовао. Да би ученик постигао висок ликовни ниво у уметности, битно је да га подстичемо да буде активан у остварењу ликовних дела. У дечјим вртићима дете се осећа безбедним кад зна шта се то од њега очекује. Детету рецимо шта ликовно исправно ради, а шта не - ликовно га похвалимо и наградим. Око нове године направимо изложбу дететових радова. Васпитач и

деца морају да разговарају о изложби и да донесу заједнички суд шта је ваљало, а шта није. Изложба мора бити по свим протоколима отворена, добре концепције и сјајно инвентивно остварена. Било би добро да поједини родитељи откупе ликовне радове. Ликовно васпитање је активан процес. Честим понављањем ликовних правила утичемо на дете да их прихвати као своје! „У неким ситуацијама, нарочито са старијом децом, врло конструктиван предлог је да им се детаљно покаже и објасни како су други уметници створили одређени ефекат: код таквих објашњења треба водити рачуна да деца не помисле како је то једини исправан начин за стварање одређеног ефекта“ (Кокс 2000: 199).

М. Ј. Parsons (1987) износи да је, поред обезбеђења адекватног материјала за цртање, разговор са дететом о његовим цртежима, вероватно, нешто најкорисније што можемо да урадимо. Осим што нам помаже да разумемо шта је дете нацртало, такав разговор помаже и детету да самом себи разјасни оно што не зна и да се лакше избори са проблемом приказивања одређених ствари (Кокс 2000: 198). Не смемо дозволити ни да деца помисле да је ликовна култура мање важна од математике, књижевности и матерњег језика. Деци, која мисле да не умеју да цртају, морамо активно помоћи да тај ликовни проблем реше (да приликом цртања заједно са наставником решавају ликовне проблеме). Класично образовање од ликовне креативности ствара непромењиво друштвено окружење у коме се развија ликовно образовање кога прати претходно установљени шаблони.

Ликовни процес образовања је индивидуализован као један имагинарни едукативни итинериум чије фазе развоја потенцирају развој личности. Јако је важно да ученик стекне ликовно самопоуздање. Функција наставника је да он постане ауторитативна фигура и да ученицима омогући да створе властите критичке способности. Наставник на ученика преноси љубав према уметности. Никог не сме да угрози ученикову индивидуалност, самосталност, одговорност и критичност, тј. не сме смањити способност деце и адолосцената да тачно опажају и себе и ситуацију. Каква је то школа која себи дозвољава да ликовни неуспех буде завршно искуство. Ликовна култура мора постати стални процес развоја креативне личности. Ученике не смемо подучавати, већ их учити како ликовно да траже, повезују и процењују чињенице, као и визуелне информације.

Литература

1. Кокс, М. (2000): *Дечији цртеж*, "Никола Николић," Крагујевац.
2. Милојевић, З. (2009): *Мала књига за Велике Родитеље*, штампа Даниел принт, Нови Сад.
3. Ридл, М. (2001): *Геном Аутобиографија врсте у 23 поглавља*, Плато, Београд.
4. Сретко, Д. (2009): *Методика наставе ликовне културе*, Графид, Бања Лука.
5. Славица, Ђ. Д. (2011): *Психијатрија*, Медицински факултет, Крагујевац